

Kalaallit atuakkiaat

– en håndbog over den moderne grønlandske litteratur

Interview med forfatteren Christian Berthelsen
om et stort nyt grønlandssproget værk

ved Keld Hansen

Christian Berthelsen, her 11 år efter din dansksprogede bog »Grønlandsk litteratur, en kommenteret antologi«, foreligger nu den grønlandssprogede »Kalaallit atuakkiaat«. Bliver ikke-grønlandssprogede læsere snydt for noget?

»Grønlandsk litteratur, en kommenteret antologi« fra 1983 er skrevet for et dansk publikum og er baseret på uddrag af udvalgte romaner og digtsamlinger. »Kalaallit atuakkiaat« handler om den samlede grønlandske litteratur og er skrevet for et grønlandssproget publikum, der enten kender bøgerne eller som har nem adgang til at komme til at kende dem. Den nye bog bygger på korte omtaler af bøgerne, og hensigten med disse korte omtaler er at gøre det nemmere for brugerne at danne sig et billede af den samlede moderne grønlandske litteratur og drage sammenligninger og konklusioner. Denne mulighed for en grundig indføring i grønlandsk litteratur, i »Kalaallit atuakkiaat« kan man godt sige, at ikke-

grønlandssprogede er afskåret fra eller »er blevet snydt for«.

Eksempelvis optræder langt flere forfattere i den nye bog?

Det er rigtigt, at der optræder mange flere navne i »Kalaallit atuakkiaat«. Det er fordi, jeg som sagt har omtalt så godt som samtlige skønlitterære udgivelser indtil 1990. Jeg havde mine overvejelser om, hvorvidt og i hvilket omfang jeg skulle foretage en udvælgelse eller en fraserter, men det endte med, at jeg valgte at gøre bogen så dækkende som muligt ved at tage »alt« med. Dette har kunnet lade sig gøre, fordi den samlede grønlandske litteratur trods alt endnu ikke er så stor, og bogen har således fået karakter af en litteraturhåndbog. Der optræder et stort antal debutanter, og måske forsvinder nogle af dem lige så stille med tiden uden at efterlade sig noget varigt minde, mens andre forhåbentlig vil udvikle sig og markere sig i de kommende år. Lad mig udtrykke det sådan, at debutanterne på den måde har fået lejlighed til at se sig selv nærmere i sømmene og fået mulighed for at måle sig selv i relation til andre.

Om Christian Berthelsen se tidsskriftet Grønland nr. 8 – 1994 og tidsskriftets festskrift nr. 8-9 – 1986.

Chr. Berthelsen med den store nye håndbog.

Er der efter din mening temaer, poesi og prosa, som opfattes forskelligt i Grønland og i Danmark?

Om der ligefrem er hele temaer, der opfattes forskelligt, har jeg svært ved at finde konkrete eksempler på. Men der er en del kulturelt bestemte begreber og betegnelser, man støder på, når en bog skal oversættes til et andet sprog – fra dansk til grønlandsk eller omvendt. Miljøskildringer kan eksempelvis være så fremmedartede, at man nogle gange kan gøre sig grundige overvejelser, hvorvidt en bog uden videre kan oversættes til et andet sprog.

Temaerne i den danske og i den grønlandske litteratur afviger naturligvis meget fra hinanden. Grønlandsk poesi og prosa kan stort set inddeles i to hovedgrupper: Det gamle samfund og det aktuelle samfund med alle dets problemer. Nogle forfattere henter deres emner fra de helt gamle dage med en interessant udnyttelse af de traditionelle sagn og den gamle livsopfattelse. I et fangersamfund

præges litteraturen ganske naturligt af fangermiljøet. De ældre skrivende grønlandere er vokset op i dette miljø, som de er fortrolige med. Skildringerne om gamle dage er gerne meget livsnære og realistiske, uden kunstige spændingsmomenter ud over det drama, som fangertilværelsen i sig selv var og nogle steder stadig er. Det billede, man får af livet dengang, er tit romantiseret og i nogle tilfælde ligefrem glorificeret mere eller mindre. Poesien i den traditionelle versform og prosadigte er meget anvendt som udtryksmiddel.

Salmedigtningen er den ældste. Den folkelige digtning har et meget bredt spektrum, og den rummer fædrelandsange og mere følelsesbetonede digte med nuanceret sans for skønhed og en udpræget sans for farver.

Både ældre og yngre digtere beskæftiger sig med samfundsproblemer, og de koncentrerer sig i første række om begrebet identitet.

De samfundsengagerede digte fra de sidste 25 år kan til tider være skrevet i en barsk tone, i nogle tilfælde med ironi og satire som virkemidler. – Poesien i de seneste år beskæftiger sig også med de problemer, der er skabt af de voldsomme ændringer i samfundet.

Det er en lang række af forfattere, og der er en stor spredning blandt dem – skolelærere, præster, fangere, fiskere, politikere, museumsfolk osv.

Ja, rækken af personer, der har præsteret noget litterært, er en lang og broget sammensætning. Indtil midten af 1960'erne var det udelukkende præster og kateketer, altså de bogligt uddannede, der ligesom havde monopol på det med

at skrive bøger. Men i de sidste 30 år er der kommet mange andre til. Det er f.eks. unge mennesker, som gennem et uddannelsesforløb i Danmark, har haft 60'ernes strømninger i verden uden for Grønland tæt inde på livet. Der er folk i kategorien »ganske almindelige mennesker«, uden videregående skolegang efter børneskolen. Eksempelvis har en færeholder udtrykt sit engagement i sit erhverv i digte, som han selv har lavet melodier til. – En skolepedel, der var aktiv i foreningslivet, priste den smukke natur omkring sin by i en række digte, som hans kommune udgav i anledning af byens jubilæum – osv.

Man kan næsten få den tanke, at alle skriver.

Ja, man kan godt få det indtryk. Dét, at der er så mange navne med i bogen, skyldes bl.a. det forhold, at der i de seneste år er udkommet en række antologier, hvor mange forskellige personer har fået lejlighed til at prøve kræfter med poesien og prosaen. Jeg har trukket nogle eksempler frem og omtalt dem kort. Med mellemrum udgiver Grønlands forfatterforening en bog som hedder »Suluit« (Vinger), og det er antologier med mange bidragydere. – Der er udskrevet konkurrencer for at opmuntre de unge til at skrive, og nogle af de præmierede noveller har jeg ligeledes omtalt i bogen.

Der er i Grønland, som vel i Danmark, mange unge mennesker, der skriver digte. I Grønland har man udgivet et udvalg af de unges digte i en antologi, hvor bidragyderne var i alderen 15–35 år. I disse digte giver de unge deres følelser frit løb i temaer som identitet, deres egen situation, kærlighed til fædrelandet, for-

urening i global sammenhæng og meget andet. Jeg har fundet det rigtigt at omtale nogle af disse bidrag for på den måde at være med til at bakke skrivelysten op.

Tror du, det er sidste gang, det er muligt at samle alle grønlandske forfattere i en enkelt bog?

Fremtidens litteraturhistorikere vil sikkert være mere selektive, alene på grund af de voksende litterære udfoldelser. I min fremstilling har jeg lagt vægt på at vise, at der er en nøje sammenhæng mellem de emner, der behandles i bøgerne, og den kulturelle og politiske udvikling. I den forbindelse tæller både stort og småt med.

Hvem henvender den nye bog sig til?

Bogen henvender sig til alle, der interesserer sig for grønlandsk litteratur. Det var det grønlandske forlag Atuakkiorfik's skolebogsafdeling, der i sin tid bestilte manuskriptet. Men man bad mig samtidig om at tilrettelægge bogen sådan, at også andre end skolen kunne få glæde af den.

Der er stor spredning i, hvad der bliver trykt. Hvilke kvalitetskrav bør man efter din mening stille? Du læste jo selv i sin tid en lang række indsendte manuskripter, som blev indsendt til Atuakkiorfik.

Det er et svært spørgsmål, for begrebet kvalitet i bogudgivelsessammenhæng er langt fra éntydigt. Der kan naturligvis stilles elementære krav til et manuskript, eksempelvis at det er skrevet sprogligt acceptabelt, at der er en idé bag historien, at der ikke forekommer grove fejl i eventuelle tidsfæstelser i forhold til de faktiske forhold o.s.v. Dét, der blandt andet skal til for at skabe kvalitet, er konkurrence og læsernes dom; men store salgstal af de enkelte bøger behøver ikke nødvendigvis

at være udtryk for kvalitet, snarere for popularitet. Med hensyn til bogudgivelser er der i Grønland endnu ingen nævneværdig konkurrence, og der er ikke tradition for en debat med udgangspunkt i de udgivne bøger. Forlaget Atuakkiorfik står for udgivelsen af så godt som samtlige grønlandssprogede bøger, og de har efter min mening et meget professionelt greb om tingene – også hvad angår behandling af de indkomne manuskripter. Hvis man ikke skæver til det vanskeligt definerbare kvalitet, vil man i det lange løb gøre Grønlands litteratur en bjørnetjeneste.

Hvordan er forfatternes vilkår i dagens Grønland?

Det kan næppe undre nogen, at man i et land med et halvt hundrede tusinde mennesker ikke kan leve af alene at være forfatter. Den grønlandske forfatterforening har dog gennem forhandlinger opnået en række rettigheder, og ophavsretlige regler er nu de samme som i Danmark, ligesom udformningen af forfatterkontrakter i princippet følger de danske regler. Biblioteksvederlag for bøger, og det gælder også oversættelser, som de enkelte har stående på bibliotekerne, blev indført i 1993, og det må betragtes som et stort fremskridt. – Det er mit indtryk, at mulighederne i dag for at få antaget manuskripter er rimelig gode.

I Grønland har man en gammel tradition for at fortælle en god historie. Hvad er efter din mening forskellen på det talte og det skrevne sprog?

Det talte ord har den fordel frem for det skrevne, at det kan ledsages af mimik og af kropsbevægelser, som illustrerer historien og gør den mere levende. Der er

ganske rigtigt i Grønland en indgroet tradition for, at en beretning om en oplevelse fortælles med fagter og gebærder. Det gjorde sagnfortælleren, og det gjorde også fangeren i min barndom, når han fortalte om sin fangsttur – fra han tog afsted om morgenen, til han vendte tilbage, eventuelt med en sæl på slæb. Små detaljer blev fortalt særdeles anskueligt og levende ved hjælp af armbevægelser. Dette kropssprog kan af gode grunde ikke overføres direkte til den skriftlige fortælleform. Det er nok en af årsagerne til, at en skriftlig beretning undertiden kan virke tam og monoton. Jeg må imidlertid skynde mig at tilføje, at der er grønlandske forfattere, der i deres bøger til fulde har bevist, at en skriftlig beretning godt kan være levende.

Nogle forfattere bruger at berette i korte sætninger, der er spækket med verber – en beretteform, som kendes fra de gamle sagn. Hos andre er sætningsopbygningen tydeligvis påvirket af den danske – lange sætninger med indlagte bisætninger, der knytter sig til verber og navneord. Begge former bliver anvendt med held, undertiden afhængigt af, hvilket emne der skal gives udtryk for.

Er der bestemte genrer, som er mere populære end andre?

Ja, fortællinger og beretninger fra gamle dage er nok de mest læste. Jeg spurgte for et par år siden to bibliotekarer om, hvilke grønlandske bøger der var mest udlånt. Svaret kom prompte og énstemmigt: »Eeq!«, som betyder »Hvor uhyggeligt«. Det er titlen på en bog, hvor der berettes om mystiske og uhyggelige oplevelser. Underholdende og spændende læsestof har stor popularitet, og de

mest trofaste læsere af grønlandssproget litteratur er folk, der er kommet lidt op i årene, mens de unge jo også læser litteratur på dansk. Tiden vil vise, om synet på litteratur og læsevanerne vil ændre sig, efterhånden som flere af de unge med videregående uddannelser begynder at gøre sig gældende på det litterære marked.

Hovedparten af de romaner, der hidtil er udkommet, hører hjemme i den lettere genre. Virkelige spændingsromaner og skildringer, der går tæt på menneskets psyke, og som kan være med til at skabe en nyttig debat om menneskelige problemer i dagligdagen, hører foreløbig til sjældenhederne.

Hvilke litterære grønlandske værker burde efter din vurdering oversættes til dansk og andre sprog?

De mest oplagte bøger er allerede blevet oversat til dansk. Som svar på spørgsmålet vil jeg dog gerne nævne Villads Villadsens episke digte »Nalusuunerup taarnerani«, (I hedenskabets mørke), hvoraf enkelte uddrag fra bogens tre episoder er oversat og trykt i flere sammenhænge. Men jeg mener, at hele denne digtcyklus med held kan gendigtes på dansk og udgives, eventuelt med kommentarer til de enkelte episoder.

Iøvrigt står det mig ikke klart, hvorvidt det er almindelig kendt, at et pænt antal grønlandske bøger, især romaner og digtsamlinger fra den nyere tid, foreligger på dansk. Det drejer sig måske om flere, end de fleste tror, og det er mit indtryk, at det grønlandske forlag »Atuakkiorfik« er meget indstillet på at gøre grønlandsk litteratur kendt for danske læsere.

Hvilke danske og udenlandske værker synes du så bør oversættes til grønlandsk?

Jeg har indtryk af, at målgruppens sammensætning har ændret sig en del, siden jeg selv i sin tid havde med udvælgelsen af bøger til oversættelse at gøre. Eksempelvis læser en stor del af den yngre generation i dag danske bøger på originalsproget, og vel også oversatte udenlandske bøger på dansk.

Men naturligvis skal der fortsat oversættes bøger til grønlandsk. Det giver et indblik i, hvad man er optaget af uden for Grønland, og det giver inspiration til de skrivelystne. I den forbindelse vil jeg gerne nævne bøger som Erik Aalbæk Jensens »Herrens mark«, »Magtens folk« og »Særlige vilkår«, selv om man måske bør spørge sig selv, om miljøet trods alt er for fremmed. Det vil også være en god ting, at der udgives oversættelser af dramatiseringer og skuespil, til eventuel inspiration.

Når du i »Kalaallit atuakkiat« omtaler alle de grønlandske forfattere, så mangler vi dig selv. Hvordan finder man frem til Chr. Berthelsen?

Man finder mig i hvert fald ikke blandt dem, der har skrevet romaner og digte. Men jeg har som sagt skrevet om den moderne grønlandske litteratur. Når man interesserer sig for litteratur, uden selv at være i stand til at præstere noget, må man kaste sig over, hvad andre har skrevet og beskrive det. (frit efter hvad min forstander på Jonstrup Seminarium, litteraturhistorikeren Georg Christensen, engang sagde).

Jeg har haft den glæde at have fulgt udviklingen af den moderne grønlandske litteratur, lige siden jeg gik på seminariet i Godthåb, og mit bidrag har været et forsøg på at gøre den kendt i og uden for

Grønland i artikler og bøger. Den første var en meget lille bog, som udkom i 1956. Den næste kom i 1976 og den seneste altså i 1994 – alle på grønlandsk. Den dansksprogede er fra 1983.

Så støder du på mit navn i artikler om skole og uddannelse, i nogle lærebøger, i enkelte fagbøger, som jeg har været med til at lave, samt i oversættelser.

Er der nogle af de mange bøger, du har lavet, som du gerne vil fremhæve: Det store kulturgeografiske atlas 1989, den reviderede og udvidede dansk-grønlandske ordbog »Oqaasit« 1990 eller den nye oversættelse af det gamle testamente 1990?

Atlasset og ordbogen blev til ved et tæt samarbejde – en arbejdsform, som kan være meget givende, når de, der er med virkelig forstår at arbejde sammen. Min medvirken i bibeloversættelsen, som har strakt sig over en del år, har været noget helt specielt. Jeg gik i sin tid ind i dette arbejde med en vis ydmyghed og betænkelighed, bl.a. fordi jeg ikke kan originalsprogene hebraisk og græsk. Derfor trak jeg mig tilbage efter færdiggørelsen af Det gamle Testamente, men jeg blev »fanget ind« igen. I arbejdet med bibeloversættelsen kom min oprindelige uddannelse som kateket på seminariet i Godthåb mig til gode på et sent tidspunkt i mit liv.

Kan du kort nævne nogle af dine yndlingsforfattere?

Jeg har naturligvis blandt de unge forfattere flere, som jeg holder mest af at læse, men lad navnene ligge lidt endnu. Jeg er en stor beundrer af pionererne omkring tilblivelsen af den moderne grønlandske litteratur – poesien for alsidigheden og samfundsengagementet, og

Chr. Berthelsen ved arbejdsbordet. Emner som den grønlandske salmebog gennem tiderne og den kulturelle udvikling i 1900-tallet frister skribenten.

den spæde begyndelse til prosaen for de dristige visioner.

Hvad bliver det næste litterære, vi kan vente fra din hånd?

I forbindelse med arbejdet med »Kalaallit atuakkiat« har jeg samlet en del materiale om den grønlandske salmebog gennem tiderne. Dét håber jeg, jeg kan arbejde videre med, med henblik på en grønlandsk udgivelse, hvis der viser sig interesse for det. Men emner i forbindelse med den kulturelle udvikling i 1900-tallet frister også. Det er bestemt ting, der bør gøres noget ved.

Hvad vil du allerhelst skrive om?

Hvis jeg var forfatter, tror jeg, jeg ville skrive en stor roman om Grønlands udvikling i 1900-tallet – en tid med store samfundsomvæltninger, spændende kulturelle og politiske konfrontationer m.m.